

האליזר

עלון לשבת קודש

דברי מחשבה והלכה, ומהנעשה בבתי הכנסת

לע"נ יוסף בן אליה וחממה ז"ל לבית גיאת
לע"נ משה בן זילפה ואליאס ז"ל לבית חיימי

נושא השבוע: דיני ממונות (יז)

כו' חשון תשפ"א 1349 (שנה כו')

ההפטרה: "והמלך דוד"
(מלכים א א)

פרשת זויי שרה - שבת מברכין

ר"ח כסלו יחול אי"ה ביום שלישי מולדו ביום ראשון בשעה 16:07 ו-1 חלק

"ארץ ארבע מאות שקל כסף בלי ובזך מה היא" (כג, טו)

"ביני ובינך" - בין שני אוהבים כמונו מה היא חשובה לכלום (רש"י).

נשאלת השאלה: מאימתי נחשבו אברהם ועפרון אוהבים זה לזה?

פירש רבי חיים מאיר מויז'ניץ: שכל אחד משנינו אוהב משהו, וכך אמר עפרון לאברהם: אני חומד ממון ולא מסתפק ב-400 שקל שהרי אוהב כסף לא ישבע כסף, ואתה אוהב מצוות והינך מוכן לפזר כל הון שבועולם בכדי לקיימן, נמצא שאין אנו מייחסים ערך רב לסכום זה שאני דורש.

"וה' ברך את אברהם בכל" (כד, א)

ברך אותו במידת ההסתפקות, שמשמעותה תמיד יש לי כל, יש לי כל מה שצריך ואני שמח בחלקי, וזהו מעין עולם הבא שכן השמח בחלקו רגוע ושליו ואינו להוט לרדוף ולהשיג ממון עוד ועוד כיון שידוע שמה ששלו יגיע עד אליו מבלי לתחבל תחבולות ול"קמבן".

היה רבי זושא מאנפולי מפרש על פי פסוק זה ומסביר את הברכה "שעשה לי כל צרכי" [שמברכים כל בוקר בברכות השחר] - כל מה שעושה הקב"ה, לי לצרכי, הכל לטובה.

מובא בגמרא (בבא בתרא טז): שלשה הטעמים הקב"ה בעולם הזה מעין עולם הבא: אברהם-שנאמר עליו "בכל" (כד, א) שלא חש מחסור באופן תמידי, יצחק - שכתוב בו "מכל" (כו, לג), ויעקב - שעליו נאמר יש לי "כל" (לג, יא) - היינו כל מה שדרוש לי וזהו היסוד של ההסתפקות, שמה ששלי יגיע אלי ומה שלא איני צריך לו שאינו טוב עבורי....

"ואכזא היום אל העיץ" (כד, מב)

מובא במדרש (רבה ס, יא): "אמר רבי אחא: יפה שיחתן של עבדי אבות לפני המקום מתורתן של בנים, שהרי הפרשה של אליעזר כפולה בתורה ואילו הרבה מעקרי תורה לא נאמרו אלא ברמיזה".

אף כי לכאורה נראים דברי אליעזר כחוזרים ונשנים ללא תועלת מיוחדת אך כשמתבוננים ומעמיקים מבחינים בכוונות ורמזים רבים ונשגבים כדי ללמדנו דרך חיים כיצד ננהג וזה מעורר בנו כמיהה והשתוקקות ללכת בעקבותיהם בבחינת "מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי" ולהגיע לידי אהבת הבורא כמותם ולהתקרב אל הקדושה ולעשות נחת רוח לאבינו יוצרנו.

(אמרי כה)

שלושת דיני תורה

מעשה שהיה

בימי רבנותו של הצדיק רבי לוי יצחק מברדיצ'ב נפטר יהודי עשיר מאוד

שהיה ידוע כקמצן גדול. החברה-קדישא דרשה מהיורשים סכום גדול בעד

הקבר והיורשים לא נתרצו לתת. לבסוף הסכימו לסמוך על הצדיק רבי לוי יצחק וככל אשר

יאמר יקיימו. כשבאו לצדיק וסיפרו את העניין הצטער מאוד מהבשורה הרעה שאותו האיש מת,

ע"פ לוח "אור החיים" של אופק תל אביב * לא לדבר בתפילה * סוף זמן ק"ש לשבוע הבעלי"ט 8:13-8:17

כניסת שבת: 4:23 יציאת שבת: 5:13 יציאת ש"ר"ת: 5:47

וציווה שלא לדרוש מן היורשים אפילו פרוטה אחת ולקבל מהם רק מה שיתנו מרצונם הטוב, ואף ביקש שכשיגיע מועד הלוויה יודיעוהו כי גם הוא רוצה להיות נוכח בה.

בני העיר התפלאו על הדבר, אבל קיימו את פקודת הצדיק במלואה. משנשמע הקול בעיר שהצדיק בכבודו ובעצמו הולך ללוות את הנפטר, מיד הלכו כל בני העיר להלוויה וכבוד גדול נעשה לנפטר. כשחזרו מהלוויה שאלו את הצדיק: "על מה הכבוד לאיש פשוט וקמצן?"

השיב הרב: האיש הזה התדיין אצלי שלוש פעמים ב"דין תורה" ובכל שלושת ה"דיני תורה" זכה בדין, ועל כן כדאי הוא שננהג בו כבוד, וסיפר להם את תוכן שלושת ה"דיני תורה":

--ה"דין תורה" הראשון: מעשה בסוחר יין שהיה נוהג לקבל מהחנוונים של העיר מעות על היין והיה נוסע לעיר הגדולה עם המעות וקונה שם יין ומביא להם. פעם אחת קרה שלאחר שקנה את היין ורצה לשלם והנה הכסף איננו, זעקת שבר פרצה מפיו והוא נפל מתעלף. ניסו לעוררו אך ללא הועיל, הבהילו אליו רופאים שבדקוהו ואמרו, שכל זמן שלא תוחזר לו האבידה לא יתעורר היות שהוא מתעלף שוב ושוב. והנה נזדמן באותה העיר הנפטר הזה שליוונו היום, כשראה את הבהלה והמהומה שסביב למתעלף עמד והכריז ש"מצא" את האבדה. לשמע הבשורה התעורר המתעלף ותכף מסר לו האיש את כל הכסף בשלימות כשהלה מודה לו מקרב לב. אך לאמיתו של דבר מצא את הכסף איש אחר לגמרי, וזה הנפטר לא מצא את האבידה, אך כשראה שחיייו של המתעלף תלויים בכסף זה החליט להצילו ולכן הכריז שמצא את הכסף, אך לאמיתו שילם את הכסף מכיסו. בין האנשים שנכחו במאורע היה האיש שמצא באמת את הכסף ויצרו תכף עליו לא להחזיר את האבדה, אבל כשראה כיצד הוציא האיש מכיסו סך גדול שכזה ועוד אמר לכולם שהוא המוצא החל רגש החרטה להציק לו, ולא נח ולא שקט עד שהחליט להחזיר לאיש את כספו. ובא לנפטר וסיפר לו שהוא המוצא האמיתי של אותה אבידה ולכן הוא רוצה כעת להחזיר לו את הכסף, אך הנפטר לא רצה לקבל ואמר לו "זכיתי במצווה זו של הצלת נפשות שזימן לי הקב"ה, ולא אוותר עליה". לבסוף הסכימו להתדיין בדין תורה ובאו לפני והירצו את טענותיהן וזכה הנפטר בדין שאין עליו חיוב לקבל כסף שלא ברצונו.

--ה"דין תורה" השני: איש עני אחד היה בברדיצ'וב שרצה לנסוע ולנסות מזלו במרחקים אך אשתו לא הסכימה. יום אחד בא לאשתו וסיפר לה שעשיר אחד קיבלו לפקיד בבית מסחרו והוא שולחו לענייני המסחר לנסוע לערים אחרות, והתנה עימו שבכל יום חמישי ישלם לה גזברו סך קצוב על חשבון עבודתו אצלם, הסכימה האשה והבעל נסע לדרכו. כשהגיע יום חמישי באה האשה לגזבר לדרוש את הכסף אך הגזבר לא ידע על מה היא סחה ואמר כי הוא אינו מכיר כלל את בעלה. החלה האשה לצעוק שבעלה אינו שקרן חלילה אך הגזבר בשלו, צעקותיהם נשמעו עד לחדר הפנימי שבו ישב הנפטר העשיר שיצא ושאל לפשר הצעקות וסחו לפניו את המאורע, אמר העשיר "צדקה אשה, אני בעצמי קבלתי את בעלה כפקיד והתנתי עימו לשלם לאשתו מידי שבוע", וציווה לגזבר לשלם לאשה בכל שבוע. בעלה שנסע לדרכו הצליחו הקב"ה במשך הזמן וחזר לביתו עשיר. אחר התרגשות שמחת הפגישה סיפרה האשה לבעלה שב"ה לא סבלה מחסור כי העשיר שילם לה בכל שבוע. השתומם הבעל ולקח צרור כסף לפי החשבון שעשה והלך לעשיר שהיה הנפטר דגן ורצה לשלם לו, אך הלה לא רצה לקבל ואמר "איני מכירך כלל ולא נתתי מה שנתתי לאשתך אלא רק בתורת צדקה ואיני מחויב לקבל ממך", באו לפני לדין תורה וזכה הנפטר בדין.

--ה"דין תורה" השלישי: בעל בית אחד שירד מנכסיו היה בברדיצ'וב, שנזדמן לו פעם איזה עסק שאפשר להרוויח בו, אלא שנצרך לסכום מסוים להשקיע בעסק זה, והוא אין לו אפילו פרוטה. נמלך אותו איש ובא לנפטר הזה וביקש ממנו שייתן לו בהלוואת גמ"ח את הסכום

הדרוש, שאלו הנפטר: "הלא כבודו הוא לא עשיר, ועל איזה בטחונות אפוא אלוה לך?". השיב האיש: "על הביטחונות של הקב"ה", מכיוון ששמע הנפטר כך נתרצה תיכף להלוות לו, ואמר: "על הקב"ה ודאי יש לסמוך בלי פקפוק", ונתן לו את כל הסכום. אותו האיש הצליח בעסק והרוויח הרבה, וכעבור זמן מסוים בא להחזיר לו את ההלוואה אך הנפטר לא רצה לקבל ואמר "כבר קבלתי את חובי בשלמות", "מתי קיבלת, הרי לא שלמתי לך עד עתה אפילו פרוטה", השיב העשיר: "הלא אתה בעצמך אמרת שהקב"ה ערב לתשלום והרי הוא שילם לי את החוב עם ריווח", סוף דבר שהגיעו לדין תורה והנפטר זכה בדין. ולאחר שלושת "דיני תורה" אלה ודאי שכדאי שנכבדו במותו סיים הצדיק. אז הבינו בני העיר שהנפטר עשה עצמו כקמצן לבל יכירו בצדקותיו. (אמרי חן)

הלכות גניבה גזילה [יז]

פינת ההלכה

א. אסור לגנוב או לגזול אפילו פחות משהו פרוטה בין מ ישראל בין מגוי, בין מגדול ובין מקטן (ש"ע חו"מ סי' שמח ס"א-ב, סי' שנט ס"א, ג).

קופת צדקה [המשך]

א. אם קנה עליה בבית כנסת ואינו זוכר את מחיר העליה שקנה וגם הגבאי אינו זוכר את הסכום, חייב לשלם מן הדין את הסכום שמשערים הגבאים בכמה נמכרת עליה זו בד"כ ועל זה אינו רשאי לעשות התרה, וממידת חסידות צריך לשלם את ההפרש למקסימום שחושב שנדר כדי לצאת ידי שמים, אבל אם אינו יכול לעמוד בזה, יכול לעשות התרת נדרים על חלק זה (ש"ת וילנא יוסף לגר"י כר-שלוס ח"ב סי' סח).

דוגמא מעשית: אם עלה לעלית מפטיר ואינו זוכר את הסכום שתרם וגם הגבאים לא זוכרים, והגבאים מעריכים שבשבת עליה כזו לא נמכרת בפחות מ-50 ₪ אבל אולי נמכרה ב-100 ₪ בשבת זו, ע"כ צריך התורם לשלם מן הדין 50 ₪ ו-50 ₪ נוספים ישלם לצאת ידי שמים (או יעשה התרת נדרים על חלק זה) (ע"פ שס).

ב. מי שקנה עליה בבית הכנסת, ומסתפק אם פרע את החוב וגם הגבאי מסתפק, חייב לשלם מספק (ש"ת לכוונת נקן לגר"י געשטעטנר ח"ד סי' קטז).

ג. בבית כנסת מסוים התרומות מהעליות לתורה היו נמוכות לכן החליטה הנהלת בית הכנסת לדבר עם אחד המתפללים, שבכל פעם שימכרו עליות על כל הצעה שאחד המתפללים יציע לאותה עליה יכריז הוא על סכום גדול יותר שהוא תורם כדי ליצור תחרות לעודד בזה את הציבור לתרום תרומות גדולות יותר, הדין הוא שאסור לעשות כן משום איסור גניבת דעת, הונאה ואונאת דברים (שמצער את המתפללים שרוצים לקנות ואין להם כסף לשלם מחירים כאלו גבוהים). והגם שמדובר כאן במצוה וצורך בית הכנסת, אין כל היתר לעבור על איסור גניבת דעת ואונאת דברים אפילו בשביל זה (ש"ת תשובות והנהגות לגר"מ שטרנבוך ח"ד סי' רטו, עיין עלינו לכזה ח"ד עמ' תשלו בשם הגר"ח קנייבסקי).

ד. אדם שלא מגיע לו צדקה ונוטל מן הצדקה יש בזה משום גזל וגניבת דעת (מעשה הצדקה לגר"א פר"י סי' יב ס"א) וסופו שבאמת יצטרך לבריות (הרמב"ם הל' מתנות עניים פ"י ה"ט).

מן הראוי לכל הנוטל מקופה של צדקה להוועץ ברב כמה יטול (מעשה הצדקה שס).

ה. הנודר סכום לצדקה ואינו זוכר כמה נדר, צריך ליתן לצדקה עד סכום כזה שידע שבוודאי לסכום כזה לא התכוון (ש"ע יור"ד סימן נח ס"ג) ויכול גם להתיר נדרו אצל רב (בפתח שאילו ידע שישכח לא היה נודר ומתירין לו) (עמוד השלחן שס ס"י, דרכי אמונה מתנות עניים פ"ח אות קז).

ו. היו בידו מעות והוא מסופק אם הם של צדקה יתנם לצדקה (ש"ע יור"ד סי' רנט ס"ה) .

הטעם: אע"פ שבכל ספק ממון אין מוציאין מיד המוחזק, מ"מ בצדקה שונה הדין דהוי ספק איסורא שספק תורה לחומרא (עמוד השלחן שס ס"ט, בני יעקב לגר"י שכנזי שס).

אך אם היה בידו גם כסף שלו וגם כסף של צדקה, ומסופק על סכום מסוים של מי הוא, מצד הדין אינו צריך ליתנו לצדקה אלא ממידת חסידות (ובאורח צדקה לגר"י פיינהלדלר פ"ז ס"ב בשם הגר"נ קרליץ).

ז. בבית כנסת שמוכרים בו את העליות לתורה, קנה ראובן עלית "שליש" ב-50 ₪ וכשהגיע תורו לעלות לתורה, הגבאי טעה וקרא לשמעון לעלות במקומו ושמעון עלה וקרא בתורה, הדין הוא שפטורים ראובן ושמעון לשלם לביה"כ 50 ₪ עבור העליה לתורה.

הטעם: שהרי העליות לתורה שייכות לכל המתפללים באותו מנין, ומה שמוכרים בבית הכנסת עליות תמורת התחייבות ממונית זה רק להשליט סדר בחלוקת העליות (או להגדיל את הכנסות ביה"כ) ולגבאים או לקונה אין בעלות על העליות, ולכן ראובן [שקנה את העליה] פטור מלשלם מה שנתחייב כי ההתחייבות שלו הינה בגדר נדר שבו הולכים אחר כוונת הנודר, היינו שהוא או אדם אחר שהוא יכבד יעלו לתורה ורק אז הוא ישלם את הסכום שנדר, משא"כ בנידון שלנו שאדם אחר לקח ממנו את העליה. כמו כן גם שמעון שעלה לתורה בפועל אינו חייב לשלם את הסכום הנ"ל שכל החיוב של 50 ₪ מצד נדר ולא מצד "מחיר של

עליה" והוא לא נדר כלום ולכן אין לחייבו לשלם לראובן [בעל המצוה] את הסכום הנ"ל – וגם הוא פטור מלשלם את הסכום הזה לביה"כ (משפטי התורה לגר"ז ספ"ז ח"ג סי' לט).

ח. אדם שסועד באולם שמחות וניגש לשולחנו עני המקבץ נדבות, מותר לו להגיש לעני כוס שתיה בלי לקבל רשות לכך מבעל השמחה או בעל האולם, ואין בזה חשש גזל מפני שאין דרך בני אדם להקפיד על כך (ואין למו מכשול ח"ט פ"י ס"ז).

הטעם: אע"פ ששולחן ערוך (אור"ח סי' קע ס"ט) כתב: אורחים שנכנסים אצל בעל הבית, אינם רשאים ליטול מהכיבוד שנמצא לפנייהם וליתן לבנו של בעל הבית או למישהו אחר אלא אם כן נטל רשות מבעל הבית. והטעם לכך כדי שבעל הבית לא יבוא לידי בושה שלא תהיה לו אפשרות להגיש לאורחיו מנה נוספת ובאולם אירועים יש שפע שתיה ולא יחסר מזה לאחרים ומסתמא נוח לבעל הבית שיעשו מצווה בממונו (ש"ת נשמת כל חי לגאון חיים פאלאג'י סי' נח, עיין הלכה כדוכה לגר"ד יוסף ח"ט סי' קע ס"ב).

ט. אסור לקחת צדקה מאלו שמרוויחים כספים ממשחקי קלפים וקובייה ושאר משחקי מזל או שמרוויחים כספים ממקורות לא כשרים [כגון מגניבה וכדו'].

הטעם: * שמישיע בידי עוברי עבירה אם לקח צדקה מהם * שנותנים מקום ליניקת הסיטרא אחרא ומעכבים בזה את הגאולה (ש"ת יאכל עבדי לגר"ע האדלס"ה ח"ח אור"ח סי' כט ס"ב).

י. נפלו קופות הצדקה והכסף שבתוכם התערב זה בזה, יחלק המעות שווה בשווה בין הקופות (באורח לזקה פ"ז ס"ח כ"ח בשם הגר"ח קנייבסקי).

יא. כאשר אין ידוע למי שייכת קופת צדקה מסוימת, יעשו בהם צרכי רבים, היינו שכל הציבור יהנו מממון זה (ס"ס טו, ש"ת מנחת יצחק ח"ח סי' פו אות א).

יב. אסור לגבאי צדקה לקבל צדקה בסכום גדול מאשה נשואה ללא רשות הבעל, אבל סכום קטן יכול לקבל (ש"ע יור"ד סי' רמח ס"ד). ובסכום גדול, אם אומרת שנותנת בהסכמת בעלה נאמנת (ש"ת נודע ביהודה מה"ק יור"ד סי' עב הובא בפת"ש ס"ק ג).

הטעם: לפי ההלכה כל הכסף שייך לבעל אפילו היא עובדת (ש"ע אבה"ע סי' סט ס"ג סי' פ ס"א). ובסכום קטן שנותנת הבעל לא מקפיד על זה, ובסכום גדול מקפיד וכשנותנת ללא רשותו, הרי זה כסף גנוב שאסור להנות ממנו (ואין למו מכשול פ"ט ס"ב, ש"ע יור"ד סס).

ולכן כשעושים כנס נשים או כשעורכים חוג בית לנשים וכיו"ב, אין לנצל זאת כדי להחתים נשים על הוראת קבע מבלי שיקבלו על כך רשות מפורשת מבעליהם (ואין למו מכשול סס).

ולגבי הסכום החודשי שמותר לה לתת [שהרי גם סכומים קטנים מצטברים באופן חודשי לסכום גדול] תגיע להסכמה עם בעלה בנדון כדי שלא יהיה חשש לגזל (ד.ע.). והבעל צריך לזכור שלמרות שהוא "הגזבר" של הכסף המשפחתי (ד.ע. ע"פ הג"ל) אל לו לשכוח את מעלת הצדקה שדוחה גזרות קשות ומצילה ממוות ומעשירה את האדם (ש"ע יור"ד סי' רמז, ש"ך ס"ק ב).

יג. בן שמבקר מידי פעם אצל הוריו, ולפעמים אמו נותנת לו סכום של כסף לעזור לו והיא מבקשת ממנו שלא לספר זאת לאביו, ובשעה המתאימה היא מספרת לאביו מה שעשתה והיא יודעת שאז הוא ישמח וזאת למרות שאם היתה שואלת אותו בשעת מעשה, הוא היה מסרב, הדין הוא שאסור לבן לקבל את הכסף עד שאביו יסכים לכך.

ובדיעבד אם כבר קיבל, אסור לו להשתמש בכסף עד שישמע בפירוש שאביו מסכים לכך (הלכות לזקה עמ' רי-ריא).

יד. אשה שבעלה אינו מניח תפילין מפני שאינו רוצה להוציא ממון כדי לקנותם, אבל אם היו נותנים לו תפילין במתנה, היה מניחם, אסור לה לקחת כסף מהחשבון של בעלה שלא בידיעתו, כדי לקנות לו תפילין מפני שיש בזה איסור גזל.

[יכולה לפנות לגמ"ח תפילין ולהשאיל תפילין לבעלה] (זכרי נפשי לגר"י זלצברסטיין ח"א עמ' תשלו, בני יעקב לגר"י שכנזי ח"ג עמ' טו).

טו. אשה ששכנעה את בעלה ללכת לסמינר של ערכים וכדו', והבעל מוכן ללכת רק אם לא יצטרך לשלם עבורו, אסור לאשה להוציא כסף מבעלה ללא ידיעתו ולשלם עבור הסמינר, ולאחר מכן לומר לו שהסמינר היה בחינם למרות שכל מטרתה להחזירו בתשובה (בני יעקב סס בשם הרב אלישיב).

שעור לגברים באשדוד בדף היומי בימים א-ה ב- 8:45 בערב ובליל שבת ומוצאי שבת ב- 9:15
עם הרב אהרון בוחניק בבי"כ החיד"א רח' יצחק הנשיא 22 אזור ג'

שעור לגברים באשדוד בדף היומי בימים א-ו מ-9:00 עד 10:30 בבוקר עם הרב שלמה קדוש
רח' נתן אלבז 17 במקלט אזור ו.

טל': 08-8644452 אתר העלון: alonhaihud.co.il דוא"ל: haihud.ashdod@gmail.com